

Відгук

офіційного опонента на дисертацію Пилипчук Оксани Олегівни «КИЇВСЬКЕ ЮРИДИЧНЕ ТОВАРИСТВО (1877–1919): ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ, НАУКОВА ТА КУЛЬТУРНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ», поданої на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.

Ключова ідея пошуку різних форм правової системи регулювання суспільних відносин полягає в глибинному прагненні особистості мати свободу розвитку та невід’ємні права на захист життя, здоров’я та власності, бути впевненою в існуванні дієвого механізму врегулювання найважливіших соціальних питань. Національні правові системи, серед яких правова система України, є культурним спадком кожного народу, тому набутий при їх формуванні досвід та підходи заслуговують на всебічне вивчення та використання.

До важливих віх становлення та розвитку юридичної науки належить виникнення юридичних товариств при університетах. Серед таких товариств провідне місце належить Київському юридичному товариству, яке діяло протягом 42 років і відіграло важливу роль у науковому, громадському та культурному житті України. Тим не менш, комплексне історичне дослідження діяльності та здобутків КЮТ донині в українській історіографії було відсутнє, і проведено вперше в дисертації О.О. Пилипчук, що визначає її актуальність.

Робота містить об’ємний фактологічний матеріал та вперше здійснені власні узагальнення авторки. У дисертації показано внесок європейського права в розвиток українського законодавства, започаткування та діяльність юридичного факультету Університету Св. Володимира, створення, активність і наукову спадщину Київського юридичного товариства, зокрема в галузі державного та конституційного права, українського звичаєвого права, теорії держави і права, римського та цивільного права. Важливо, що досліджено також діяльність послідовників Київського юридичного товариства, а саме Українського правничого товариства в Києві, Українського правничого товариства у Варшаві, Українського правничого товариства у Празі, Громадського об’єднання «Українське юридичне товариство».

До сильних сторін дисертації належать висвітлення європейського контексту

розвитку права, етапів формування транспортного права, історії створення принципово нового за стилем викладання та світосприйняттям юридичного факультету Київського університету; розробка періодизації діяльності КЮТ; акцент на актуальності доповідей членів Київського юридичного товариства, деякі з яких звучать сучасно й нині, наприклад «Роль суспільства у справі допомоги дітям захисників Батьківщини»; викладення тексту літературною мовою, яка легко сприймається.

Дисертаційне дослідження виконано відповідно до загального напряму наукових досліджень Центру досліджень з історії науки і техніки ім. О.П. Бородіна Державного університету інфраструктури та технологій МОН України і є складовою наукової теми «Історія науки і техніки в напрямках, школах, іменах» (державний реєстраційний номер 0107U002218).

Об'єктом дослідження є розвиток юридичної науки в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ століть. В об'єкті виділено ту частину, яка окреслює **предмет дослідження**. Це – організаційні основи, наукова та культурно-просвітницька діяльність Київського юридичного товариства.

Одержані результати будуть корисними при підготовці наукових праць, біобібліографічної, довідкової і навчальної літератури з історії юридичної галузі; викладанні курсів історичного та фахового спрямування - історії України, історії науки й техніки, історії права; формуванні законодавчої бази України.

Апробація роботи є достатньою. Основні результати дисертаційної роботи оприлюднено на 15 всеукраїнських та 7 міжнародних наукових форумах, а також у 48 публікаціях авторки. Серед них 1 індивідуальна монографія; 24 статті, з яких 22 – у наукових фахових виданнях України і 2 – у наукових іноземних виданнях; 23 публікації у матеріалах та збірниках наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації обумовлені метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, п'яти розділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і літератури (630 найменувань) і 8 додатків. Загальний обсяг дисертації становить 500 сторінок, з них 436 сторінок основного тексту.

У Вступі розкрито актуальність і зв'язок дисертаційної роботи з науковою тематикою, сформульовано мету та завдання, визначено об'єкт, предмет, хронологічні

межі, методи дослідницького пошуку, обґрунтовано наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, наведено дані щодо особистого внеску здобувача, апробації та структури дисертації.

У першому розділі «Історіографія проблеми, джерельна база та методологія дослідження» наведено результати історіографічного аналізу теми дослідження та характеристику її джерельної бази, обґрунтовано методологію дослідницького пошуку.

Запропоновано періодизацію історіографії дослідження: дорадянський етап (1877–1917 рр.), праці радянської доби (1917–1991 рр.), наукові розвідки часів незалежної України (1991 р. – сьогодні). Показано, що численні аспекти діяльності КЮТ, а також правової сфери наукової та університетської галузі України висвітлено у працях В.І. Кохнова, О.Ф. Кістяківського, В.П. Прокоф'єва, О.Ф. Скакун, О.В. Соболевої, О.Д. Степанського, Л.Г. Заблоцької, О.О. Ейхельмана, В.І. Онопрієнка, С.В. Максимової, В.І. Сергійчука, С.М. Мельника, О.М. Ковальчук, Р. Калюжного та О. Дорошенка, О.М. Костенка.

Основою джерельної бази стали матеріали Центрального державного історичного архіву України (м. Київ), Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України, Інституту рукопису Національної бібліотеки України імені В.І. Вернадського. Зокрема, залучено матеріали особових фондів голови Товариства Ф.О. Кістяківського та М.М. Паше-Озерського, Управи Українського правничого товариства в Чехо-Словаччині, м. Прага. Завдяки цьому виявлено невідомі факти з діяльності Товариства.

Методологія дисертації ґрунтується на теорії пізнання, системного та феноменологічного підходу, принципів історизму, науковості та багатофакторності, загальнонаукових методів (аналіз, синтез, індукція, дедукція), а також методів соціально-гуманітарного та історичного знання - проблемно-хронологічного, порівняльно-історичного, біографічного, періодизації.

У другому розділі «Передумови виникнення Київського юридичного товариства» висвітлено основні віхи розвитку європейського права, яке вплинуло, свого часу, на розвиток вітчизняного законодавства. Детально розглянуто процес створення та

діяльність юридичного факультету в університеті Св. Володимира в першій половині XIX століття.

Зазначено, що західноєвропейське право розвивалося швидше, ніж східноєвропейське, а геополітичне розташування України визначали її приналежність до європейського правового поля та високий рівень правової культури.

Зазначено, що Київський університет за короткий час перетворився на потужний осередок української наукової думки, а коло майбутніх юристів – принципово новий науково-позитивний напрям тогочасного правознавства - згуртувалося навколо М.М. Сперанського. Юристи нової генерації отримали посади на кафедрах в університетах, більшість – в Університеті Св. Володимира.

Третій розділ дисертації «Створення та діяльність Київського юридичного товариства» містить історичну реконструкцію процесу становлення та функціонування, а також організаційно-освітньої діяльності Київського юридичного товариства. Серед його завдань були пошук засад справедливості, вдосконалення існуючих знань, розробка вітчизняного права та встановлення контактів між юристами-теоретиками й практиками. Детально висвітлено створення Відділення звичаєвого права, просвітницьку та правотворчу діяльність, а також соціокультурне значення Київського юридичного товариства. Зібрання КЮТ сприяли популяризації знань, оскільки їх відвідували гості, зокрема студенти Київського університету, у XX ст. до них приєдналися слухачки Вищих жіночих курсів.

Четвертий розділ «Наукова спадщина Київського юридичного товариства» присвячено аналізу наукового доробку КЮТ за напрямками розвитку юридичної науки останньої чверті XIX – початку XX століть. Висвітлено процес формування наукового світогляду різних членів Товариства та виявлено чинники, що сприяли їх становленню як відомих вчених-юристів і освітян. Наукову спадщину Київського юридичного товариства у дисертації досліджено на основі протоколів засідань організації і наукових праць. Найвідомішими з представників державного та конституційного права КЮТ були О.П. Романович-Славатинський та О.О. Ейхельман. О.Ф. Кістяківський працював у галузі історії права й 1879 р. створив при Київському юридичному товаристві Відділення звичаєвого права. Ідеї історичної школи права розвинуто членом КЮТ

М.Ф. Володимирським-Будановим. Теорію держави і права активно розробляв К.О. Неволін. Відомі наукові праці з римського права членів КЮТ О.О. Федотова-Чеховського, К.А. Мітюкова, П.О. Соколовського, Л.М. Казанцева та інших. Досліджувались також спадкові права жінок на українських землях, а саме у Полтавській і Чернігівській губерніях. Відомими вченими-цивілістами й дослідниками проблем цивільного права в КЮТ були А.Ф. Соколов, О.Ф. Федотов-Чеховський, В.Г. Демченко, П.К. Скорделлі, М.Ф. Володимирський-Буданов, Т.І. Диновський, Ц.Г. Нейман, В.А. Незабитовський, І.П. Новицький, О.А. Квачевський, П.О. Ананьєв, Й.О. Покровський, О.М. Гуляєв, Л.С. Білогриць-Котляревський, К.А. Мітюков, В.А. Удінцев, К.В. Шавров, О.С. Гольденвейзер, О.І. Загоровський та інші; криміналістами-членами Київського юридичного товариства були О.Ф. Кістяківський, Д.Г. Тальберг, Л.С. Білогриць-Котляревський, М.П. Чубинський, Г.В. Демченко, М.М. Паше-Озерський та інші.

У п'ятому розділі «Послідовники Київського юридичного товариства (1917 – до тепер)» показано діяльність українських юристів після 1917 року в межах товариств, які діяли в Празі та Варшаві у міжвоєнному періоді в 20-30-х роках ХХ століття, а саме Українського правничого товариства в Києві, Українського правничого товариства у Варшаві, Українського правничого товариства у Празі. Висвітлено також діяльність сучасного Громадського об'єднання «Українське юридичне товариство».

Узагальнюючи, підкреслимо, що в цілому враження від дисертаційного дослідження позитивне, робота виконана на високому науковому рівні, висновки дають відповіді на поставлені дослідницькі завдання. Зміст автореферату містить основні положення та результати дисертації, які достовірні, мають наукову новизну та відповідають вимогам ДАК Міністерства освіти і науки. України. Текст дисертації викладено науковим стилем, чітко й лаконічно.

Водночас висловимо деякі міркування та зауваження.

- На нашу думку, об'єкт дослідження бажано було б сформулювати дещо ближче до предмета дослідження.

- До ключових слів дисертації слід було додати «Історія науки й техніки».
- Слід було б ширше висвітлити джерельну базу дослідження, охарактеризувавши найбільш значущі документи та давши кількість використаних матеріалів.
- У дисертації бажано було б детальніше охарактеризувати один із розділів джерельної бази - періодику.
- У тексті трапляються стилістичні та редакційні неточності, подекуди використовується розмовний стиль та русизми: «Солідна стаття» (С.21), «Пролити багато світла» (С.81, 269), «Залишались у підвішеному стані» (С.121), «Приймали участь» замість «Брали участь» (С.150), «Хто мав відношення до права» замість «Хто мав стосунок до права» (С. 94), «Приступити до...» замість «Розпочати» (С.109, 139), «Поступив мудро» замість «Вчинив мудро» (С.115), «По відношенню до покращення діловодства» – замість «Стосовно поліпшення діловодства» (С.130).

Водночас всі висловлені зауваження мають рекомендаційний характер, не зменшують позитивну оцінку дисертації та можуть бути враховані у подальшій науковій роботі здобувачки, дисертація якої є комплексним самостійним дослідженням, вирішує актуальну наукову проблему та за своїм змістом, новизною, теоретичною та практичною цінністю й достовірністю одержаних результатів відповідає паспорту спеціальності 07.00.07 – історія науки й техніки та вимогам пп. 9, 10, 13 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. (назва постанови із змінами, внесеними згідно з постановою КМ № 656 від 19.08.2015). Тому вважаємо, що дисертація варта підтримки, а її авторка Пилипчук Оксана Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора історичних наук за спеціальністю 07.00.07 – історія науки й техніки.

**Доктор історичних наук,
провідний науковий співробітник
ДУ «Інститут досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки
ім. Г.М. Доброва НАН України»**

Підпис *А.С. Литвинко*
Заступник
Вк і аспірантура
Тимофеева